

potest compellere praeecepto ad matrimonium spirituale, scilicet ad episcopatum accipiendum. Ergo et pater carnalis ad carnale matrimonium.

Sed contra, patre imperante matrimonium, filius potest sine peccato religionem intrare. Ergo non tenetur ei in hoc obedire.

Praeterea, si teneretur obedire, sponsalia per parentes contracta absque consensu filiorum essent stabilia. Sed hoc est contra iura. Ergo etc.

Solutio. Respondeo dicendum, quod cum matrimonium sit quaedam quasi servitus perpetua, pater non potest cogere filium ad matrimonium per praeeptum, cum sit liberae conditionis, sed potest eum inducere ex rationabili causa; et tunc sicut se habet filius ad causam illam, ita se habet ad praeeptum patris; ut si illa causa cogat de necessitate vel de honestate, et praeeptum similiter cogat, alias non.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Apostoli non intelligitur in illis in quibus sicut pater est liber, ita et filius; et huiusmodi est matrimonium, per quod etiam filius fit pater.

Ad secundum dicendum, quod Jacob alias tenebatur ad faciendum hoc quod mandavit Isaac, tum propter malitiam illarum mulierum, tum quia semen Chanaan de terra quae semini patriarcha promittebatur, erat disperdendum; et ideo Isaac praecipere poterat.

Ad tertium dicendum, quod non jurant nisi illa conditione subintellecta: Si illis placuerit et ipsi obligantur ad eos bona fide inducendum.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt,

DISTINCTIO XXX.

De errore qui evacuat consensum.

Nec solum coactio impedit vel excludit consensum, sed etiam error. Non autem omnis error consensum impedit: est enim error alius personae, alius fortunae; alius conditionis, alius qualitatis. Error personae, quando hic putatur esse homo ille, et est alius. Error fortunae, quando putatur esse dives, qui est pauper, vel e converso. Error conditionis, quando putatur esse liber qui servus est. Error qualitatis, quando putatur esse bonus qui est malus. Error fortunae et qualitatis, conjugium non excludit. Error vero conditionis conjugalem consensum evacuat; de qua conditione postmodum tractabimus. Error quoque personae consensum conjugalem non admittit, ut si quis feminam nobilem in conjugium petat, et pro ea alia ignobilis tradatur ei, non est inter eos conjugium: quia non consentit vir in istam, sed in aliam; ut si quis promitteret mihi se vediturum aurum, et pro auro offerret mihi aurichalcum, et ita me deciperet; nunquid diceret consensisse in aurichalcum? Nunquam volui emere aurichalcum: nec ergo in illud consensit, quia consensum non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materiae excludit consensum, ita et in conjugio error personae. Sed obicitur de Jacob, qui pro Rachel septem annis servierat, et supposita est ei Lia. Nunquid error personae excludit conjugium, cum non in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbe traditur. Ibi tamen etsi non praecessit, secutus est consensum: nec ex illo consensu qui consensum praecessit, fornicarij iudicantur; cum ille maritali affectu eam cognoverit, et illa uxorio affectu debitum persolverit, putans lege primogenitarum et paternis imperiis se illi iure copulatum. Excusatur etiam, quia Dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille cui inscio uxoris soror lectulum ejus ingressa se subieceret; quae cum sine spe conjugii perpetuo manere censeatur, ille tamen qui cognovit eam per ignorantiam, excusatur; quod per simile probatur. Si enim diabolus transfigurans se in Angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus.

quod Papa non potest praecipere alicui quod accipiat episcopatum: quia consensus debet esse liber. Sed hoc posito, periret ecclesiasticus ordo. Nisi enim aliquis posset cogi ad suscipiendum regimen Ecclesiae, Ecclesia conservari non posset; cum quandoque illi qui sunt idonei, hoc nolint suscipere nisi coacti. Et ideo dicendum, quod non est simile hinc inde: quia non est aliqua corporalis servitus in matrimonio spirituali sicut in corporali: est enim spirituale matrimonium, sicut quoddam officium dispensandae reipublicae, 1 Corinth. 4, 1: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi.*

Expositio textus.

Legati Principis Jordani retulerunt. Videtur quod non possit fieri matrimonium per interuentios: quia si ante adventum nuntii alter poenitente, non erit matrimonium. — Et dicendum, quod potest aliquis alterum procuratorem constituere ad consentiendum: tamen si ante poenitentiam quae ille consentiat, non est matrimonium nec in rei veritate, nec secundum iudicium Ecclesiae, si aliquibus signis appareat poenituisse. Sed ex quo consensus per interuentios factus est, matrimonium tenet ac si ipse fecisset.

Consentire autem probatur qui evidenter non contradicit. Hoc intelligitur quantum ad forum Ecclesiae: quia quantum ad forum conscientiae, si interius dissentiat quamvis exterior non reclamet, non est matrimonium.

Quod autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Si quis haereticus nomine Augustini vel Ambrosii alicui catholico se offerret, eumque ad suae fidei imitationem vocaret, si ille assentiret, in cuius fidei sententiam dicitur consensisse? Non in haereticorum sectam, sed in integritatem fidei quam ille haereticus se mentiebatur habere. Error vero fortunae consensum non excludit. Quae enim nubit pauperi, putans illum esse divitem, non potest renuntiare priori conditioni, quamvis erraverit. Nec error qualitatis; ut si quis ducet uxorem meretricem vel corruptam, quam putat esse castam vel virginem, non potest eam dimittere (1).

De conjugio Mariae et Joseph.

Praemissis aliquid addendum est de modo illius consensum qui inter Mariam et Joseph intercessit. Sane credi potest non solum Mariam, sed etiam Joseph, apud se disposuisse virginatatem servare velle, nisi Deus aliter juberet; eosque sic consensisse in conjugalem societatem ut uterque de altero, revelante Spiritu sancto, intelligeret quod virginatatem servare vellet, nisi Deus aliter inspiraret. Sed illam voluntatem verbis non expresserant; postea vero expresserant, et in virginatate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritale societatem; sed non in carnalem copulam, nisi de eadem specialiter Deus praeciperet, cuius etiam consilio in maritale consensit copulam, quia virginatatem servare volebat; et ideo non aliter consensisset in conjugalem societatem, nisi familiarum Dei consilium habuisset: de qua Augustinus (de Nupt. et Concupiscen. lib. 1, cap. 11 et 12, impletio tamen; et habetur causa 27, qu. 2, cap. 4 Sullit. * §. a Cum ergo, et cap. a Beata Maria *) sic ait: « Beata Maria proposuit se servatorem votum virginatatis in corde; sed ipsum verbum non expressit in ore. Subjecti se divinae dispositioni,

(1) Addit Nicolaus et aliam ducere.

proposuit se perseveratorem virginem, nisi Deus aliter ei revelaret. Committens ergo virginatatem suam divinae dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinae inspirationi in utroque obediendo. Postea vero simul cum viro labiis expressit, et uterque in virginatate permansit. »

Quod perfectum inter eos fuit conjugium.

Inter quos, ut ait Augustinus (ubi supra), perfectum fuit conjugium: perfectum quidem non in significatione, sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim conjugia pari voto continentium. Unde Augustinus (epist. 109 ad Eclitiam): « Quod Deo pari voto et consensu voveratis, ambo perseveranter reddere debuistis: a quo proposito si lapsus est ille, tu saltem persevera. Non enim (1) quia pariter temperabatis a commixtione carni, ideo maritus tuus esse destiterat; imo non vero tanto sanctius conjuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. » Perfectum ergo fuit Mariae et Joseph conjugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secundum triplex bonum conjugii, fidem scilicet, prolem, et sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, ut ait Augustinus (lib. 1, cap. 40, de Nuptiis et Concupiscen.) impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum; fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum divortium. Soluti ibi nuptialis concubitus non fuit; quia in carne peccati fieri non poterat sine pendenda concupiscentia carnis, quae accidit ex peccato, sine qua concipi voluit qui sine peccato futurus erat. Et licet non interessisset conjugalis concubitus, conjuges tamen vere fuerunt mente, non carne, sicut et parentes; quamvis Ambrosius dicat (2) (lib. 1 de Patriarchis, et habetur 27, qu. 7, cap. 1. In omni Matrimonio *) perfectum fieri conjugium per carnalem copulam. « In omni (inquit) matrimonio conjugio intelligitur spiritualis, quam confirmat et perficit conjugiorum commixtio corporalis. » Sed intelligendum est conjugium perfecti commixtione corporali, non quantum ad veri-

(1) Al. deest enim.
(2) Nullibi apud Ambrosium haec occurrunt; sed ejujunque sint, vel explicari debent ut hic, vel non curari (Ex edit. P. Nicolai).

Divisio textus.

Postquam ostendit Magister quod consensus matrimonii impeditur per coactionem, hic ostendit quod impeditur per errorem; et dividitur haec distinctio in partes tres: in prima determinat de impedimento erroris: in secunda de consensu qui fuit in matrimonio B. Virginis, ibi: *Praemissis aliquid addendum est*; in tertia de causa finali matrimonii, ibi: *Expositio quae sit efficiens causa matrimonii, consequens est ostendere ob quam causam solvat vel debeat contrahi matrimonium.* Circa primum tria facit. Primo ostendit quis error matrimonium impedit: secundo obicit in contrarium, ibi: *Sed obicitur de Jacob etc.*; tertio solvit, ibi: *Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbe traditur.*

Praemissis aliquid addendum est. Hic determinat de consensu quod fuit in matrimonio B. Virginis; et circa hoc duo facit: primo ostendit ejujmodi consensus ille fuit; secundo ostendit quod matrimonium illud fuit perfectum, ibi: *Inter quos, ut ait Augustinus, perfectum fuit conjugium.*

Expositio quae sit efficiens causa matrimonii etc. Hic determinat de causa finali matrimonii; et primo de causis matrimonii in generali; secundo de causis matrimonii B. Virginis, ibi: *Habuit autem conjugium Mariae et Joseph alias causas speciales.* Circa primum duo facit: primo ponit causas finales matrimonii, et principales et secundarias; secundo excludit er-

rorem vel sanctitatem conjugii, sed quantum ad significationem: quia perfectius unionem Christi et Ecclesiae tunc figurat.

De causa finali conjugii.

Exposito quae sit efficiens causa matrimonii, consequens est ostendere ob quam causam solvat vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonii contrahendi principalis procreatio proles. Propter hoc enim instituit Deus conjugium inter primos parentes, quibus dixit (Gen. 1, 28): « Crescite, et multiplicamini. » Secunda est post peccatum Adae vitatio fornicationis; unde Apostolus (1 Corinth. 7, 2): « Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem suam, » et unaquaeque habeat virum suum. « Sunt et aliae causae honestae, ut inimicorum reconciliatio, et pacis reintegratio. Sunt etiam et aliae causae minus honestae, propter quas aliquando contrahitur, ut viri mulierisque pulchritudo, quae animos amore inflammatos saepe impellit finire conjugium, ut valeant suum explorare desiderium. Quaevis quoque et divitiarum possessio frequenter est conjugii causa; et alia multa, quae eumque diligentiam adhibenti facile est discernere. Non est assentiendum illis qui dicunt, non esse conjugium quod propter has causas minus honestas contrahitur. Constat enim ex praemissis conjugium fieri ex communi consensu verius de praesenti expresso, quamvis amor ad hoc atraxerit. Cujus rei documentum praestat Jacob (Gen. 29), qui Rachel dormam facie et venusto aspectu amavit: eamque multum diligens ait: « Serviam tibi pro Rachel septem annis. » In Deuter. 21, 11, etiam legitur: « Si videris in medio captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, voluerisque uxorem habere; introduces eam in domum tuam etc. »

Quod malus finis non contaminat sacramentum.

Et licet fine non bono contrahatur conjugium, quando species contrahentis movet animum, conjugium tamen bonum est: quia vita mala vel intentio perversa alienius, sacramentum non contaminat. Habuit autem conjugium Mariae et Joseph alias causas speciales, scilicet ut Virgo solatio viri sustentaretur, et ut diabolo partus relateretur, et ut Joseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspitionis, ne ut adultera damneretur.

rorem, ibi: *Nec est assentiendum illis qui dicunt, non esse conjugium quod propter has causas minus honestas contrahitur.* Ubi duo facit: primo ostendit quod malus finis non facit quod non sit matrimonium; secundo ostendit quod non facit quod non sit matrimonium bonum, ibi: *Et licet fine non bono contrahatur conjugium, quando species contrahentis movet animum, conjugium tamen bonum est.*

QUAESTIO I.

Hic est duplex quaestio. Prima de matrimonio in communi. Secunda de matrimonio beatae Virginis.

Circa primum quaeruntur tria: 1.º utrum error de sui natura matrimonium impedit; 2.º quis error; 3.º de causa finali matrimonii.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum error debeat poni matrimonii impedimentum per se.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod error non debeat poni matrimonii impedimentum per se. Consensus enim, qui est causa efficiens matrimonii, impeditur sicut et voluntarium. Sed voluntarium, secundum Philosophum in 5 Ethic., cap. 7, ponitur impediri per ignorantiam, quae non est

idem quod error: quia ignorantia nullam cognitionem ponit; sed error ponit; eo quod approbare falsa pro veris sit error, secundum Augustinum (in Enchir. ad Lauren., cap. 7). Ergo non debuit hic poni impedimentum matrimonii error, sed magis ignorantia.

2. Praeterea, illud potest impedire matrimonium de sui natura, quod habet contrarietatem ad bona matrimonii. Sed error non est huiusmodi. Ergo error, de sui natura, non impedit matrimonium.

3. Praeterea, sicut consensus requiritur ad matrimonium, ita intentio requiritur ad baptismum. Sed si aliquis baptizat Joannem, et credit baptizare Petrum, nihilominus Joannes vere baptizatus est. Ergo error non excludit matrimonium.

4. Praeterea, inter Liam et Jacob fuit verum matrimonium. Sed ibi fuit error. Ergo error non excludit matrimonium.

Sed contra est quod in Digestis dicitur: *Quid tam contrarium est consensui, quam error?* Sed consensus requiritur ad matrimonium. Ergo error matrimonium impedit.

Praeterea, consensus aliquid voluntarium nominat. Sed error impedit voluntarium: quia voluntarium, secundum Philosophum (3 Ethic., cap. 4), et Gregorium Nyssenum (Nemesium, lib. 5, cap. 5), et Damascenum (lib. 2 de Fide orthod., cap. 24), est cuius principium est in aliquo sciente singularia, in quibus est actus; quod erranti non competit. Ergo error matrimonium impedit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod quidquid impedit causam, de sui natura impedit et effectum similiter. Consensus autem est causa matrimonii, ut dictum est; et ideo quod evacuat consensum, evacuat matrimonium. Consensus autem voluntatis est actus, qui praesupponit actum intellectus. Deficiente autem primo, necessarium est defectum contingere in secundo; et ideo, quando error cognitionem impedit, sequitur etiam in ipso consensu (1) defectus, et per consequens in matrimonio; et sic error de jure naturali habet quod evacuet matrimonium.

Ad primum ergo dicendum, quod ignorantia differt, simpliciter loquendo, ab errore: quia ignorantia de sui ratione non importat aliquem cognitionis actum: sed error ponit iudicium rationis perversum de aliquo. Tamen quantum ad hoc quod est impedire voluntarium, non differt utrum dicatur ignorantia vel error: quia nulla ignorantia potest impedire voluntarium nisi quae habet errorem adjunctum, eo quod actus voluntatis praesupponit acceptionem sive iudicium de aliquo in quod fertur. Unde si est ibi ignorantia, oportet esse errorem; et ideo etiam ponitur error quasi causa proxima.

Ad secundum dicendum, quod quamvis non contrarietur secundum se matrimonio, contrariatur tamen ei quantum ad causam suam.

Ad tertium dicendum, quod character baptismalis non causatur ex intentione baptizantis directe, sed ex elemento materiali exterius adhibito. Intentio autem operatur solum ut dirigens elementum materiale ad effectum proprium. Sed vinculum conjugale ex ipso consensu causatur directe; et ideo non est simile.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Magister in littera dicit, matrimonium quod fuit inter Liam et

(1) .i. consensus.

Jacob non fuit perfectum ex ipso concubitu qui ex errore contigit, sed ex consensu qui postmodum accessit. Tamen uterque de peccato excusatur, ut in littera patet.

ARTICULUS II.

Utrum omnis error matrimonium impediatur.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod omnis error matrimonium impediatur, et non solum error conditionis aut personae, ut in littera dicitur. Quia quod alicui convenit secundum se, convenit ei secundum totum suum ambitum. Sed error de sui natura habet quod matrimonium impediatur, ut dictum est. Ergo omnis error matrimonium impedit.

2. Praeterea, si error, in quantum huiusmodi, matrimonium impedit, magis error magis debet impedire. Sed magis est error fidei, qui est in haereticis non credentibus hoc sacramentum, quam error personae. Ergo magis debet impedire quam error personae.

3. Praeterea, error non evacuat matrimonium nisi in quantum tollit voluntarium. Sed ignorantia cuiuslibet circumstantiae voluntarium tollit, ut patet in 5 Ethicor. (ubi sup.). Ergo non solum error conditionis seu personae matrimonium impedit.

4. Praeterea, sicut conditio servitutis est aliquid annexum accidens personae, ita qualitas corporis aut animi. Sed error conditionis impedit matrimonium. Ergo eadem ratione error qualitatis aut fortunae.

5. Praeterea, sicut ad conditionem personae pertinet servitus et libertas, ita nobilitas vel ignobilitas, aut dignitas status, et privatio eius. Sed error conditionis libertatis vel servitutis impedit matrimonium. Ergo et error aliorum ditorum.

6. Praeterea, sicut conditio servitutis impedit, ita etiam disparitas cultus, et impotentia coeundi, ut infra dicitur. Ergo sicut error conditionis ponitur impedimentum matrimonii, ita error circa alia huiusmodi debet impedimentum matrimonii poni.

7. Sed contra, videtur quod nec error personae matrimonium impediatur. Quia sicut emptio est quidam contractus, ita et matrimonium. Sed in emptione et venditione si detur aurum aequivalens pro alio auro, non impeditur venditio. Ergo nec matrimonium impediatur, si pro una muliere alia accipiatur.

8. Praeterea, potest contingere quod per multos annos isto errore detineantur, et filios et filias generent simul. Sed grave esset dicere, quod tunc essent dividendi. Ergo error primus non frustravit matrimonium.

9. Praeterea, potest contingere quod frater viri in quem se creditur consentire mulier, offeratur ei, et cum eo commisceatur carnaliter. Videtur ergo quod non possit redire ad illum in quem consentire se creditur, sed debeat stare cum fratre eius; et sic error personae non impedit matrimonium.

Solutio. Respondeo dicendum, quod sicut error ex hoc quod involuntarium causat, habet excusare peccatum, ita quod matrimonium impediatur ex eodem. Error autem non excusat a peccato, nisi sit illius circumstantiae cuius appositio vel remotio facit dif-

ferentiam liciti et illiciti in actu. Si enim aliquis percussit patrem baculo ferreo, quem credit ligneum esse, non excusatur a toto, quamvis forte a tanto; sed si credat quis percussit filium causa disciplinae, et percussit patrem, excusatur a toto, diligentia debita adhibita. Unde oportet quod error qui matrimonium impedit, sit alicuius eorum quae sunt de essentia matrimonii. Duo autem includit matrimonium ipsum: scilicet personas quae coniunguntur, et mutuum potestatem in invicem, in qua matrimonium consistit. Primum autem tollitur per errorem personae; secundum per errorem conditionis, quia servus non potest potestatem sui corporis alteri tradere sine consensu domini sui; et propter hoc hi duo errores matrimonium impediunt, et non alii.

Ad primum ergo dicendum, quod error non habet ex natura generis quod impediatur matrimonium, sed ex natura differentiae adjunctae; prout scilicet est error alicuius eorum quae sunt de essentia matrimonii.

Ad secundum dicendum, quod error infidelis de matrimonio est circa ea quae sunt matrimonium consequentia, sicut an sit sacramentum, vel an sit licitum; et ideo error talis matrimonium non impedit, sicut nec error circa baptismum impedit acceptionem characteris, dummodo intendat facere vel recipere quod Ecclesia dat, quamvis credat nihil esse.

Ad tertium dicendum, quod non quaelibet ignorantia circumstantiae causat involuntarium quod excusat peccatum, ut dictum est; et propter hoc ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quod diversitas fortunae non variat aliquid eorum quae sunt de essentia matrimonii, nec diversitas qualitatis, sicut facit conditio servitutis; et ideo ratio non sequitur.

Ad quintum dicendum, quod error nobilitatis, in quantum huiusmodi, non evacuat matrimonium eadem ratione qua nec error qualitatis. Sed si error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem personae, tunc impedit matrimonium; unde si consensus mulieris feratur in istam personam directe, error de nobilitate ipsius non impedit matrimonium. Si autem directe intendit consentire in filium regis, quicumque sit ille, tunc si alius praesentetur ei quam filius regis, est error personae, et impediatur matrimonium.

Ad sextum dicendum, quod error etiam illorum impedimentorum matrimonii quantum ad ea quae faciunt personas illegitimas, impedit matrimonium. Sed ideo de errore illorum non facit mentionem, quia illa impediunt matrimonium sive cum errore sive sine errore sint; ut si aliqua contrahat cum subdiacono, sive sciat, sive non sciat, non est matrimonium. Sed conditio servitutis non impedit, si servitus sciatur; et ideo non est simile.

Ad septimum dicendum, quod pecunia in contractibus accipitur quasi mensura aliarum rerum, ut patet in 5 Ethic., et non quasi propter se quaesita; et ideo si non detur illa pecunia quae creditur sed alia aequivalens, nihil obest contractui; sed si in re quaesita propter se esset error, impediatur contractus, sicut si alicui venderetur a sium pro equo; et similiter est in proposito.

Ad octavum dicendum, quod quantumcumque fuerit cum ea, nisi de novo consentire velit, non est matrimonium.

Ad nonum dicendum, quod si ante non consenserat in fratrem ejus, potest eum quem per errorem accepit, retinere; nec potest ad fratrem ejus redire, praecipue si sit cognita carnaliter ab eo quem accepit. Si autem consenserat in primum per verba de praesenti, non potest secundum habere primo vivente; sed potest vel saeculum relinquere, vel ad primum (1) redire; et ignorantia facti excusat peccatum, sicut et excusaretur post consummatum matrimonium, si a consanguineo viri fraudulenter cognosceretur: quia fraus alterius non debet sibi praediacare.

ARTICULUS III.

Utrum matrimonium possit (2) esse ex consensu alicuius in aliquam propter causam inhonestam.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium non possit esse ex consensu alicuius in aliquam propter causam inhonestam. Unius enim una est ratio. Sed matrimonium est unum sacramentum. Ergo non potest fieri ex alterius finis intentione quam illius ad quem a Deo institutum est, scilicet ad procreationem prolis.

2. Praeterea, conjunctio matrimonii est a Deo, ut patet Matth. 19, 6: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Sed conjunctio quae fit propter turpes causas, non est a Deo. Ergo non est matrimonium.

3. Praeterea, in aliis sacramentis si non servetur intentio Ecclesiae, non est verum sacramentum. Sed intentio Ecclesiae in sacramento matrimonii non est ad aliquam turpem causam. Ergo si ex aliqua turpi causa matrimonium contrahatur, non erit verum matrimonium.

4. Praeterea, secundum Boetium (de differentiis Topicis, lib. 2), cuius finis bonus, ipsum quoque bonum. Ergo non est matrimonium, si propter malum finem fiat.

5. Praeterea, matrimonium significat conjunctionem Christi et Ecclesiae. Sed ibi non cadit aliqua turpitudine. Ergo nec matrimonium potest contrahi propter aliquam turpem causam.

Sed contra est, quia qui baptizat alium intentione lucrandi, vere baptizat. Ergo et qui contrahit cum aliqua, intentione lucri, verum est matrimonium.

Praeterea, hoc idem probatur per exempla et auctoritates quae ponuntur in littera.

Solutio. Respondeo dicendum, quod causa finalis matrimonii potest accipi dupliciter: scilicet per se, et per accidens. Per se quidem causa matrimonii est ad quam matrimonium est de se ordinatum; et haec semper bona est; scilicet procreatio prolis, et fornicationis vitatio. Sed per accidens causa finalis ipsius est hoc quod contrahentes intendunt ex matrimonio. Et quia hoc quod ex matrimonio intenditur, consequitur ad matrimonium; et priora non variantur ex posterioribus, sed e converso; ideo ex illa causa non recipit matrimonium bonitatem vel malitiam, sed ipsi contrahentes, quorum est finis per se. Et quia causae per accidens sunt infinitae; ideo infinitae tales causae

(1) .i. vel secundum relinquere, et ad primum etc.

(2) .i. non possit.

possunt esse matrimonii, quarum sunt quaedam honestae, et quaedam inhonestae.

Ad primum ergo dicendum, quod verum est de causa per se et principali; sed quod habet unum finem per se et principalem, potest habere plures fines secundarios per se, et infinitos per accidens.

Ad secundum dicendum, quod conjunctio potest accipi pro ipsa relatione quae est matrimonium; et talis semper est a Deo, et bona est a quacumque fiat causa: vel pro actu eorum qui coniunguntur; et sic est quandoque mala, et non est a Deo, simpliciter loquendo. Nec est inconveniens quod aliquis effectus sit a Deo ejus causa mala est; sicut proles quae ex adulterio suscipitur. Non enim est ex causa illa inquantum est mala, sed inquantum aliquid habet de bono, secundum quod est a Deo, quamvis non simpliciter sit a Deo.

Ad tertium dicendum, quod intentio Ecclesiae quae intendit tradere sacramentum, est de necessitate ejuslibet sacramenti, ita quod ea non observata nihil in sacramentis agitur; sed intentio Ecclesiae quae intendit utilitatem ex sacramento provenientem, est de bene esse sacramenti et non de necessitate ejus: unde si non observetur, nihilominus est verum sacramentum; sed praetermittens hanc intentionem peccat; sicut si in baptismo non intendatur sanitas mentis quam Ecclesia intendit. Similiter ille qui intendit matrimonium contrahere, quamvis matrimonium non ordinet ad illum finem quem Ecclesia intendit, nihilominus verum matrimonium contrahit.

Ad quartum dicendum, quod illud malum intentum non est finis matrimonii, sed contrahentium.

Ad quintum dicendum, quod ipsa unio est signum conjunctionis Christi et Ecclesiae, et non operatio unitorum: ideo ratio non sequitur.

QAESTIO II.

Deinde quaeritur de matrimonio beatae Virginis, et circa hoc quaeruntur tria: 1.º De voto et matrimonio beatae Virginis; 2.º utrum fuerit illud matrimonium perfectum; 3.º utrum fuerit aliquando consummatum, ut Elvidius dixit.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum beata Virgo debuerit virginitatem covere.
(5 p., quaest. 29, art. 1.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod beata Virgo non debuerit virginitatem covere. Quia in lege maledictio debebatur illis qui semen non relinquunt super terram, ut patet Deuter. 7. Sed adhuc durabat status legis. Ergo non debuit virginitatem covere.

2. Praeterea, votum virginitatis pertinet ad perfectionem consiliorum. Sed talis perfectio debuit a Christo inchoari, qui venit legem consilii adimplere. Ergo ante Christi adventum non debuit virginitatem covere.

Sed contra, in matre Christi debebat omnis esse perfectio. Sed votum virginitatis est de maximis perfectionibus. Ergo non debuit ei deesse.

QAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non debuit esse matrimonio juncta. Quia voventibus virginitatem non solum nubere, sed velle nubere est damnable, ut Hieronymus (Augustinus) dicit. Sed nihil damnable debuit esse in beata Virgine. Ergo postquam virginitatem vovit, nubere non debuit.

2. Praeterea, vovens virginitatem periculo se exponeret, si se in potestatem viri traderet. Sed hoc est peccatum. Ergo beata Virgo non debuit sui potestatem alteri tradere nubendo; ergo nec nubere.

3. Praeterea, quicumque consentit in matrimonium, consentit aliquo modo in carnalem copulam, ad minus implicite. Sed consensus in carnalem copulam aliquid dimittit de puritate virginitatis, ad minus inquantum ad virginitatem mentis. Cum ergo matri Dei deberetur talis puritas qua major sub Deo nequit intelligi, ut Anselmus dicit (de Conceptu virginali, cap. 18), videtur quod non debuit nubere.

Sed contra est quod dicitur Matth. 1, 18: *Cum esset desponsata mater Jesu Maria Joseph; in textu, et Glossa.*

Praeterea, Christus sua nativitate debuit ita virginitatem commendare, quod nuptiis non derogaret. Non autem melius potuit utrumque approbare quam ut de virgine nupta nasceretur. Ergo etc.

QAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod causae matrimonii ejus assignatae in littera non sint convenientes. Quia diabolus, cum habeat lucida naturalia, plura potest cognoscere naturali cognitione quam homo. Sed homo etiam sensu potest cognoscere de aliqua an sit virgo. Ergo multo fortius diabolus hoc scire poterat.

2. Praeterea, diabolus bene scit quod illa est virgo quae nunquam conjuncta est viro. Sed diabolus scire poterat quod Joseph nunquam carnaliter ei conjunctus fuerat. Ergo per hoc quod erat nupta, non occultabatur ei virginitas matris Dei.

3. Praeterea, mysterium divinitatis Christi non minus miraculis quam virginitate matris demonstratum est. Sed illa miracula diabolus vidit. Ergo non oportuit quod mysterium incarnationis ejus ei per nuptias matris celaretur.

4. Item, si non esset nupta, non poterat lapidari propter suspicionem fornicationis, quasi adultera. Ergo videtur quod non propter hoc oportebat eam nubere.

5. Praeterea, ex hoc quod nupta fuisset, Judaei magis aedificati fuissent ad fidem, qui scriptum invenerunt (Isai. 7, 14): *Ecce virgo concipiet; et ita virginitas matris non debuit viri per nuptias occultari.*

6. Item, Christus venit ut labores nostros sustineret, et per hoc auferret. Ergo non oportuit quod haberet mater ejus virum ad ejus obsequia.

Solutio I. Respondeo dicendum, quod in beata Virgine debuit apparere omne illud quod perfectio nis fuit. Virginitas autem, quamvis in se optima, tamen pro tempore illo ei matrimonium praeferebatur propter expectationem benedicti seminis per viam generationis venturi; et ideo beata Virgo vovit virginitatem tamquam optimum et sibi acceptissimum; non tamen simpliciter, sed sub conditione

honestissima, hae scilicet, nisi Deus aliter ordinaret: nec istam conditionem apposuit ut dubitaret an vellet virgo permanere, sed an deberet; et hoc est quod Augustinus in littera dicit, quod proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ordinaret.

Ad primum ergo dicendum, quod beata Virgo fuit confinium veteris et novae legis, sicut aurora dicit et noctis; et ideo votum ejus sapuit novam legem, inquantum virginitatem vovit; et veterem, inquantum conditionem apposuit.

Ad secundum dicendum, quod perfectio consiliorum quantum ad consummationem incipere debuit a Christo; sed quantum ad aliquam inchoationem convenienter a matre ejus incepit.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod conveniens fuit matri Christi matrimonio esse junctam tum propter causas in littera assignatas, tum etiam propter alias causas: quarum prima est, ut significaret Ecclesiam, quae est virgo et sponsa. Secunda, ut per Joseph genealogia Mariae texeretur: non enim erat consuetudo apud Hebraeos ex parte mulierum genealogiam computare. Tertia, ut virginitas excusatio tolleretur, si de fornicatione infamantur. Quarta, ut nuptias Christus sua nativitate approbaret. Quinta, ut major perfectio virginitatis in beata Virgine ostenderetur, dum in ipso matrimonio virgo permansit.

Ad primum ergo dicendum, quod post votum virginitatis absolute factum non potest aliquis in matrimonium consentire sine peccato: quia si sit votum solemne, non fit verum matrimonium; si autem sit votum simplex, verum matrimonium est quod sequitur; tamen peccat contrahentes. Votum autem beatae Virginis non fuit solemne, sed simplex in corde expressum; nec absolutum, sed sub conditione, ut in littera patet; et ideo potuit sine peccato ex speciali Spiritus sancti consilio, ejus dispositio conditionaliter in suo voto eadebat, in matrimonium consentire.

Ad secundum dicendum, quod beata Virgo antequam contraheret cum Joseph, fuit certificata divinitus quod Joseph in simili proposito erat; et ideo non se commisit periculo nubens. Nec tamen propter hoc aliquid veritati deperit, quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum: talis enim conditio cum sit contra matrimonium bonum, scilicet prolem procreandam, matrimonium tolleret.

Ad tertium dicendum, quod copula carnalis eecidit implicite sub consensu beatae Virginis, sicut actus implicite continetur in potentia, ut ex supra dictis, dist. 28, qu. 1, art. 4, patet. Potentia autem ad carnalem copulam non contrariatur virginitati, nec dimittit aliquid de puritate ipsius nisi ratione actus; qui quidem nunquam fuit in proposito beatae Virginis, sed erat jam certificata quod actus nunquam sequi deberet.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod rationes quae in littera ponuntur, convenientes sunt: quarum una accipitur ex parte conceptus, scilicet ut partus diabolo celaretur; secunda ex parte matris, ut scilicet non lapidaretur; tertia ex parte Joseph, scilicet ut obsequeretur et matri et puero, et testimonium praeretur virginitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod diabolus cognitione naturali bene potuisset perpendere virginitatem matris Dei cum toto hoc quod nupta erat, S. Th. Opera omnia, V. 7.

nisi prohibitus fuisset a diligenti examinatione corum quae circa ipsam erant, divina virtute.

Et similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod per alia etiam miracula non aperte poterat cognoscere ipsum esse Filium Dei: quia simul videbat in eo signa infirmitatis et virtutis; unde si aliquando aliquid de Divinitate ejus confitebatur, magis ex praesumptione quam ex certitudine procedebat. Sed hoc propter praecedens vaticinium fuisset certissimum signum Filii Dei viventis.

Ad quartum dicendum, quod intelligitur de lapidatione infamiae: vel quia erat de stirpe sacerdotali ex parte matris; quod patet ex hoc quod Elisabeth, quae erat de filiabus Aaron, dicitur ejus cognata, Luc. 1. Filia autem sacerdotis, etiam non nupta, deprehensa in stupro exurebatur, ut patet Lev. 21: sed ex parte patris erat de stirpe David. Bene enim poterat per matrimonium conjugi filiae Aaron illis de tribu regia, vel etiam quibuslibet alterius tribus, eo quod non acceperant hereditatem divisam ab aliis tribubus; et sic ex hoc non potuit confusio sorium provenire, quae erat causa prohibitionis matrimonii contrahendi inter illos qui erant de diversis tribubus.

Ad quintum dicendum, quod Dominus maluit mittere Judaeos dubitare de Deitate sua quam de castitate matris, sciens lubricam esse virginitatis famam, ut Ambrosius dicit (super Lucae, cap. 1).

Ad sextum dicendum, quod Christus non debuit necessitatis solatium refutare: quia hoc perversitatis magis est quam humilitatis.

ARTICULUS II.

Utrum matrimonium praedictum fuerit perfectum.
(5 p., quaest. 29, art. 2.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium praedictum non fuerit perfectum. Perfectum enim matrimonium ex absoluto consensu procedit. Sed beata Virgo non absolute in matrimonium consensisse videtur, sicut nec absolute vovisse; cum in utroque se dispositioni divinae commiserit, ut in littera dicitur. Ergo non fuit perfectum matrimonium.

2. Praeterea, significatio est de essentia matrimonii, inquantum est sacramentum. Sed matrimonium illud non fuit perfectum in consignificatione, ut in littera dicitur. Ergo non fuit perfectum sacramentum.

3. Praeterea, ubi deest ultima consummatio, non est vera perfectio. Sed matrimonium beatae Virginis nunquam fuit consummatum. Ergo non fuit vere perfectum.

4. Praeterea, perfectum dicitur esse matrimonium ex eo quod habet bonum prolis. Sed illud matrimonium non habuit bonum prolis, quia proles quae fuit in illo matrimonio educata, non fuit effectus illius matrimonii, sicut nec filius adoptivus dicitur bonum matrimonii. Ergo non fuit perfectum matrimonium.

5. Praeterea, post perfectum matrimonium non licet alicui sponsam dimittere. Sed Joseph, quamvis esset justus, volebat eam occulte dimittere, ut dicitur Matth. 1. Ergo nondum erat perfectum matrimonium.

Sed contra, *Dei perfecta sunt opera; Deut. 52,*

4. Sed illud matrimonium fuit divinitus inspiratum. Ergo fuit perfectum.

Praeterea, per matrimonium non dicuntur aliqui conjuges, nisi sit perfectum. Sed Maria dicitur conjux Joseph, Matth. 1. Ergo fuit inter eos perfectum matrimonium.

Solutio. Respondeo dicendum, quod duplex est perfectio matrimonii. Una quantum ad esse ipsius, quae fit per consensum verbis de praesenti expressum; et tali perfectione matrimonium illud perfectum fuit. Alia est perfectio quantum ad operationem; et sic non fuit perfectum, quia actus proprius matrimonii est carnalis copula.

Ad primum ergo dicendum, quod beata Virgo absolute in matrimonio consensit, ut certificata divinitus; sed in matrimonio sic consentiens virginitatem suam Deo commisit in littera dicitur.

Ad secundum dicendum, quod significatio non quaelibet est de essentia sacramenti, sed illa qua significatur effectus sacramenti; et ideo ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de secunda perfectione quae consummatio dicitur matrimonii.

Ad quartum dicendum, quod proles non dicitur bonum matrimonii solum in quantum per matrimonium generatur, sed in quantum in matrimonio nascitur et educatur; et sic bonum illius matrimonii fuit proles illa, et non primo modo. Nec tamen de adulterio natus, nec filius adoptivus qui in matrimonio educatur, est bonum matrimonii: quia matrimonium non ordinatur ad educationem illorum, sicut hoc matrimonium fuit ad hoc ordinatum specialiter quod proles illa susciperetur in eo, et educeretur.

Ad quintum dicendum, quod Joseph noluit eam dimittere quasi aliam ducturus, vel propter aliquam suspicionem, sed quia timebat tantae sanctitatis cohabitare propter reverentiam; unde dictum est ei: *Noli timere*; Matth. 1, 20.

ARTICULUS III.

Utrum matrimonium illud fuerit aliquando consummatum.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium illud fuerit aliquando consummatum. Dicitur enim Matth. 1, 18: *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto*. Et item 23: *Non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*. Ergo videtur quod post cognoverit eam.

2. Praeterea, primum dicitur respectu secundi. Sed Christus in auctoritate inducta dicitur primogenitus filius Virginis. Ergo post primum habuit alium; et sic matrimonium illud, saltem post Christi natiuitatem, consummatum fuit.

3. Praeterea, non defuerunt verba Evangelistae ad exprimentum suam intentionem. Sed nunquam expresserunt, quod Joseph amplius eam non cognosceret. Ergo post Christi generationem matrimonium fuit consummatum.

4. Praeterea, Joseph dicitur pater Christi in pluribus Evangelii locis, et dicitur etiam habere fratres; quod non esset, si matrimonium illud nunquam fuisset consummatum. Ergo etc.

5. Praeterea, duo corpora non possunt simul esse in eodem loco. Ergo Christus non potuit exire de ventre matris integritate virginitatis manente; et

sic non fuit inconveniens quod matrimonium illud consummaretur.

6. Praeterea, Abraham et alii patres qui conjugii usi sunt, maxime dignitatis fuerunt. Ergo nihil deperisset matri Christi, si matrimonium consummasset.

7. Praeterea, Helvidius objicit: Si turpe est Christo matrem cognosci post partum, quanto magis per genitalia virginis esse natum.

Sed contra, virginitas corruptioni praenotitur. Sed mater Christi debuit esse in excellentissimo statu. Ergo debuit esse virgo; et sic non debuit illud matrimonium consummari.

Praeterea, non est probabile quod Joseph aunderet uterum quem templum Dei noverat, attingere, ut Hieronymus dicit (contr. Helvid.).

Solutio. Respondeo dicendum, quod mater Christi ante partum et in partu et post partum in aeternum virgo permansit. Sed ejus virginitas ante partum Judaici et Ebionitae derogant, dicentes, Christum ex Joseph semine esse natum. Ejus autem virginitas in partu Philosophi derogabant, dicentes, non posse duo corpora esse in eodem loco. Sed virginitas ejus post partum Helvidius quidam idiota et sacerdos ausus est derogare, quod loquacitatem faciundam aestimans, accepta materia disputandi, a blasphemis matris Dei incepit, dicens eam post partum a Joseph cognitam; et contra quem Hieronymus librum conscripsit.

Ad primum ergo dicendum, quod *antequam* non semper denotat ordinem ad illud quod futurum est secundum rei veritatem, sed quandoque ad illud quod futurum speratur secundum communem eum, secundum quod dicitur: *Iste, antequam haberet viginti annos, mortuus est*; et sic est in proposito. Et similiter *ly donec*, quandoque significat hoc quod praecessit, terminari veniente eo quod expectatur, et cum dicitur: *Sede hic, donec veniam*; quandoque autem non sic, ut cum dicitur 1 Corinth. 13, 23: *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus*; non quod tempus regni ejus finiatur ad subjectionem inimicorum; sed subiectio inimicorum in tempore regni includitur.

Ad secundum dicendum, quod primogenitus dicitur ante quem nullus, quamvis post ipsum non sit alius: alias unigeniti jus primogeniturae non haberent, nec debuissent Deo offerri in lege: quod falsum est.

Ad tertium dicendum, quod Evangelistae ex eo quod minus est credibile, dimiserunt intelligendum hoc quod magis credibile est. Minus autem credibile est quod virgo concipiat (quod Evangelistae dixerunt), quam quod post partum virgo conservetur; et ideo non curaverunt hoc dicere.

Ad quartum dicendum, quod Joseph dicitur pater Christi putativus, ut patet Luc. 3. Et iterum Christus fuit filius ejus adoptivus, ut quidam dicunt. Alii autem dicitur sunt fratres ejus ratione cognationis, quia erant de eadem familia: quia nec Maria alium filium habuit, nec Joseph, qui etiam virgo fuit, ut dicitur.

Ad quintum dicendum, quod verum est per naturam; sed per miraculum potest fieri quod duo corpora sint in eodem loco, ut infra, dist. 44, dicitur. Partus autem ille et conceptus totus miraculosus fuit. Quidam tamen dicunt, quod Christus tunc dotem subtilitatis assumpsit. Sed primum est melius.

Ad sextum dicendum, quod quamvis status con-

jugii consummati sit bonus, tamen status virginitatis est multo altior; et hic matri Dei debebatur.

Ad septimum dicendum, secundum Hieronymum (cont. Helvid., cap. 7), quod quanto sunt humiliora quae pro me passus est, tanto ei plus debeo; dummodo per haec perfectioni virtutis nihil subtrahatur. Sed virginitas privato derogato perfectioni matris ex parte virtutis animae.

Expositio textus.

Si enim diabolus transfigurans se in Angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus. Hoc intelligendum est, quando non proceditur sub conditione, si est Christus; alias (1) esset periculum idolatriae.

(1) Al. non esset.

DISTINCTIO XXXI.

De tribus bonis conjugii.

Post haec de bonis conjugii quae sint, et qualiter coitum exensent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona conjugii; unde Augustinus (lib. 2 super Genes. ad lit., cap. 7): « Nuptiale bonum tripartitum est; scilicet fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne post vinculum conjugale cum alio vel alia coeatur. In prole, ut amator suscipiat, benigne nutrietur (1), religiose educetur. In sacramento, ut conjugium non separetur, et dimissus vel dimissa, nec causa prolis, alteri conjugatur. »

De duplici separatione.

Separatio autem gemina est; corporalis scilicet, et sacramentalis. Corporalis possunt separari causa fornicationis, et ex communi consensu causa religionis, sive usque ad tempus, sive usque ad finem. Sacramentaliter vero separari non possunt dum vivunt, si legitime personae sint. Manet enim vinculum conjugale inter eos, etiam si alii a se discedentes adhererint. Unde Augustinus (de Nupt. et Concep., lib. 1, cap. 10), et habetur in Decr., causa 52, quaest. 7, cap. 1: « Usque adeo »: « Usque adeo manent inter viventes » semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se conjuges » etiam separati, quam cum aliis quibus adhererunt. « Item (paulo post): « Manet inter viventes quoddam conjugale vinculum, quod nec separatio nec cum altero copulatio possit auferre; sicut apostatae anima de conjugio Christi recedens, etiam fide perdit sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accipit. Redderetur enim reus, si amisset abscedens. Habet autem hoc qui recessit, ad cumulum supplicii, non ad meritum praemii. » Item (cap. 11): « Quibus placuit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiae in perpetuum continere, absit ut vinculum inter illos conjugale rumpatur; immo firmius haec » ret (2), quo magis ea pacta secum gerit (3), quae carnis concordiusque servanda sunt, non voluntatis (4) corporum nexibus, sed voluntatis animorum affectibus. » Et attende, quod tertium bonum conjugii dicitur sacramentum, non quod sit ipsum conjugium, sed quia ejusdem rei sacrae signum est, id est spiritualis et inseparabilis conjunctionis Christi et Ecclesiae.

Haec tria non adsunt omni conjugio.

Et est sciendum, ab aliquibus contrahi conjugium, ubi haec tria bona non comitantur. Deest enim fides, ubi vir cum alia, et mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita conjugio adheret, ut ex eo, si adsit, amplius commendetur conjugium;

- (1) Al. deest benigne nutrietur.
(2) Nicolai: erit.
(3) Idem intulerint.
(4) Al. voluntatis.

Si quis haereticus nomine Augustini vel Ambrosii alicui catholico se offerret, nunquam ad suae fidei imitationem vocaret, si ille assentiret, in cuius fidei sententiam diceretur consensisse? Hoc est verum quando non procederet ad expressionem alicujus erroris; alias esset ibi periculum infidelitatis, si ei consentiret. Consensit in carnalem copulam: non explicite, sed implicite, ut dictum est.

Jacob Rachel decoram facie et venusto aspectu amavit. Sciendum, quod decor faciei non fuit causa principalis, sed secundaria; et hoc bene potest esse sine peccato, vel quandoque etiam sine veniali (1) peccato. Si autem esset principalis causa libido pulchritudinis, non excusaretur a peccato mortali, si esset effrenata libido.

(1) Forte cum veniali.

si non adsit, non inde annihilatur. Quae enim adultera est, non ileo conjux non est; immo si conjux non esset, adultera non foret. Quod cum fit, culpa committitur, sacramentum vero non cassatur. Bonum quoque prolis non omnibus adest conjugibus. Quidam enim pari voto continentiam servant; alii pro aetatis defectu, vel alterius rei causa, generare non valent. Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt, bonum prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipsa proles vel prolis spes, quae ad religionem non refertur, immo ad hereditariam successionem, ut cum quis heredes terrenae possessionis habere desiderat; sed spes ac desiderium quo proles ad hoc quaeritur ut religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono proleis carent; nec ideo tamen conjugium esse desinit. Sacramentum vero ita inseparabiliter conjugio haeret legitimarum personarum, ut sine illo conjugium non esse videatur: quia semper manet inter viventes vinculum conjugale, ut etiam interveniente divortio fornicationis causa, conjugalis vinculi firmitas non solvatur. Ubi vero inter legitimas personas contrahitur conjugium, non adest illud bonum quod dicitur sacramentum: quia potest solvi talium copula, de quibus post dicitur (dist. 54): « Quod vero conjugium sit inter eos qui conjugali affectu, non tamen gratia prolis, sed explendae libidinis, conveniunt, nec fornicarii sed conjuges appellantur, ostendit Augustinus inquis (de bon. conjugali cap. 5 et habetur in Decr., causa 52, qu. 2 cap. 1. Solet »: « Solet quaeri, cum maseulus et femina (nec ille maritus, nec illa uxor alterius), sibi mel non filiorum procreandum, sed pro incontinentia (1) solus concubitus causa copulantur, ea fide media ut non illa cum alio, nec ille cum altera faciat, utrum nuptiae sint vocandae. » Et potest fortasse non absurde hoc appellari concubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placerit; et prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverit, ut vel noluit sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Ceterum si vel utrumque, vel unum horum desit, non invenio, quomodo has nuptias appellare possimus. Etenim si vir (2) aliqui sibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus aut suis facultatibus inveniat quam in conjugio adducat; non animo ipso adulter est, nec cum illa quam cupit inveiare, sed cum ista, cum qua sic cubat ut cum ea non habeat maritali consortium, adulter est. » Ecce conjuges dicuntur qui solus concubitus causa conveniunt, si tamen prolis generationem aliquo modo dolo non vitent.

De his qui procurant venena sterilitatis.

Qui vero venena sterilitatis procurant, non conjuges, sed fornicarii sunt. Unde Augustinus (de Nupt. et Concep., lib. 1, cap. 15, et habetur in Decr., causa 52, quaest. 2, cap. 1. Aliquando »: « Aliquando eoque pervenit haec libidinosus

- (1) Nicolai: propter incontinentiam.
(2) Al. deest vir.